

LISZT FERENC MAGYARSÁGA.

Irta: Papp Viktor.

A közelgő Liszt-jubileum alkalmából a külföldi sajtó egy részében ismét megélenkült a Liszt Ferenc magyarsága fölötti vitatkozás. Évtizedek óta hullámszik ez a kérdés, melynek háttérében jórészt politika húzódik meg. A magyar zenetudomány és a külföldi szakirodalom komoly része régen lezárta a vitát, mégsem árt, ha az érveket összefoglaljuk.

A Liszt magyarságára vonatkozó bizonyítékokat így csoportosíthatjuk : a) származás, b) a születéshely, c) Liszt írásai, d) magyar művei, e) alkotásainak szelleme.

a) A Liszt-család eredete, annyi más birtokait vesztett és tönkrement magyar nemesi családdal együtt, a homályos múltba nyúlik vissza. Némelyek a XVI. század folyamán már jeles tagokkal dicsekedő Liszthy (Listiss) nemzetségben keresték a család eredetét, mások a nagyszámú hasonló nevű családok közt. Figyelemreméltó, hogy a kutatók nem idegen területen kutatták és keresik a nyomokat, hanem magyar földön. Újabban Takáts Sándor, a kiváló magyar történész (»Magyar Szemle» 1928. III. kötet »Liszt Ferenc és List Frigyes a magyar országgyűlésen») azt írja, hogy Liszt Ferenc családja már Zsigmond magyar királytól nemességet kapott s rokonság fűzi családját a hatalmas Thurzókhöz. Minderről a magyarországi hírlapokban többen tanúságot tettek, akkor, amikor 1839 december 23-án magyar patrióták nemességet akartak kérni a királytól Liszt Ferenc számára. Igaz, ezek csak nyomok, de magyar nyomok. Pusztító török háborúk és azzal járó tűzvész következtében szerte az országban sok anyakönyv és okmány elégett, úgyhogy a XVII. századtól a kutatásoknak minden fonala elszakadt.

A megmaradt adatok szerint a Liszt-család első ismert tagja Liszt György, Liszt Ferenc dédatyja, aki az első osztrák császári huszárezredben szolgált, mint főhadnagy s az alsóausztriai Raggendorfban halt meg. Többet róla nem tudunk. Liszt Ferenc nagyatyjáról és apjáról azonban újabban (Hárich János : »Liszt Ferenc családja és az Esterházy hercegek» Bpest, 1934) eléggé részletes adatokkal rendelkezünk. Liszt Ádám, Ferenc nagyatyja, Raggendorfban, 1775-ben született. Húszéves korától kezdve az Esterházy-uradalmakhoz tartozó helységeken működött, mint tanító. Hegedülni és orgonázni tudott. Meglett férfikorában, 1794-ben, került a magyarországi Köpcsényből Szentgyörgyre, ahol iskolamester és községi jegyző volt. Később 20 éven át a pottendorfi (Ausztria) hercegi várplébánia orgonásaként működött. Nyolcvankilenc éves korában, 1844 augusztus 8-án halt meg. Háromszor nősült és házasságaiból 27 gyermeke született. Gyermekei zenei nevelésére nagy gondot fordított, így Ádám nevű fiát, aki a nagy Liszt apja, zongorára és zeneszerzésre taníttatta (Rigler Ferenc Pál pozsonyi zene-tanárral).

b) Liszt Ádám, Liszt Ferenc apja, Magyarországon, a mosonmegyei Nemesvölgyön, 1777-ben született. Zenész szeretett volna lenni és egész életét mint hercegi gazdasági tisztviselő töltötte el. De mindig talált időt és módot,

hogy muzsikus szenvedélyének hódoljon. Nemcsak a zongora-, hegedű- és gordonkajátékot gyakorolta s ért el ezekben dilettantizmust jóval meghaladó készséget, hanem zeneszerzéssel is foglalkozott, azonkívül basszushangjának kiképzésére is időt szentelt. Szerzeményei közül egy vegyeskarra és nagyzenekarra írt «Tedeum» maradt fenn, melyet a hercegi könyvtár őriz. Liszt Ádám 1808 október 3-án került a sopronmegyei Doborjánba (Raiding), mint «juhászati számadó». 1810-ben megnősült. Felesége, Lager Anna, kremsi (Alsó Ausztria) osztrák nő volt. Liszt anyja nem tudott magyarul, ez is egyik fő ok volt, hogy nagy hazánkfia nem beszélte nyelvünket. Apja tudott magyarul. A XIX. század elején a magyar nemesség nagyrésze kizárólag latinul beszélt. A nyugatmagyarországiak e mellett: németül. A kis Liszt nem került olyan körülmények közé, hogy nyelvünket elsajátíthatta volna. Hiszen tizenegy éves korától már idegenben élt s később bármennyire fájlalta, nem tudta megtanulni a magyar szót. A Liszt magyarságát tagadók Liszt nyelv-nemtudásával erőltlenül érvelnek. Az akkori kor és a körülmények okozták ezt a mindenesetre sajnálatos faji hiányosságot, amiért azonban bőven kárpótolt bennünket Liszt magyar lelke, tündöklő magyar szelleme.

Liszt Ferenc születési helyének a régi Magyarországhoz tartozóságát tagadásba venni — oktalanság. Liszt a sopronmegyei Doborjában született. Szülőháza ma is érintetlenül áll. Csupán a magyar emléktábla van falán átmeszelve. Ilyen módon a tudományos igazságot eltüntetni nem lehet. *Doborján ezer éven át magyarországi község volt!*

A tudomány különösen a háború óta — mind nagyobb súlyt vet a születési helyek szerinti hovatarozandóságra. Gretryt a régebbi francia zene és Franck Cézárt, a modern francia zene atyját például belgának könyvelik el, mert mindkettő Liegében született. Ugyanúgy Händelt az angolok büszkeségét németnek, mert Halléban született. Cherubini, a párizsi Conservatoire híres igazgatója (éppen Liszt idejében) olasz, mert firenzei. Haydn és Mozart nem német, hanem születési helye szerint osztrák. De Bécs Beethovenje nem osztrák, mert Bonnban született. Mélyreható politikai változásokhoz bizonyos mértékig a tudomány is simulni szokott. Ha nacionalista szempontból ez az osztályozási törekvés, amelyre rámutattunk, jogosult, — *Liszt Ferenc magyarságát egyedül magyarországi születési helye is eldönti.*

c) Liszt leveleit, írásait úgy kell tekintenünk, mint Liszt saját szavait, melyekkel vitába szállni céltalan. A rég kiadott nyolc kötetnyi Liszt levélben s az egyre növekvő, jórészt kiadatlan Liszt-levelezésben *egyellen helyet se mutat senki, ahol a mester magát franciának, németnek vagy olasznak vallaná.*

Liszt kijavítja IX. Pius pápa szavát, amellyel őt németnek nevezte!

Ezzel szemben Liszt saját írásaiból legalább kétszáz olyan helyet tudunk megjelölni, ahol magát magyarnak vallja s izzó magyar hazaszeretetéről tesz bizonyosságot.

Ezek közül emeljünk ki néhányat.

Liszt Ferencnek 1838-ban, mikor olaszországi diadalait aratta, Velencében egy német ujság akadt kezébe. Ez az ujság részletesen leírta a romboló árvizet, mely Pest városát tönkretette. Liszt Ferenc Lambert Massardhoz intézett gyönyörű levelében maga írta le, minő hihetetlen hatást gyakorolt reá ez az ujság cikk. «Ez az árvíz — úgymond — visszavitte a lelkemet a multba s kimondhatatlan öröömre, gyermekkorom minden emlékét megtaláltam. És legyőzhetetlen vágyakozás támadt bennem segíteni Pest városának lakóin.» «Most már tudom — írta volt —, hogy mi a haza! ... Láttam

(lelkemben) *Magyarországot, ezt a szép országot, mely annyi nemes és jó gyermeket táplál. Láttam hazámat; mert én is a régi s erős nemzethez tartozom, én is az ősi népnek fia vagyok. Ó szép, messzefekvő hazám, ó ismeretlen barátaim, véreimnek családi!* inségkiáltástok ismét hozzátok vezérelt. Szívem elfogódott, szégyenemben lehajtott fejemet, mert *igazi hazámat oly sokáig elfeledtem.*»

Festetics Leó gróf, aki jó ismerőse volt Lisztnek, ez alkalommal hívta őt Pestre. A művész 1839 november 24-én választott levelére s kilátásba helyezte látogatását. «December 18—22-e közt — írja — megérkezem; kissé megöregedve, érettebben és — ha szabad így kifejeznem magamat — művészileg kidolgozottabban jövök Önhöz. Remélem, megtartott jó emlékezetében és továbbra is számíthatok nekem oly igen becses barátságára! *Milyen örömmel, mily mélységes boldogsággal tölt el az a gondolat, hogy viszontlátom hazámat s kivészem részemét abból a sok és élénk rokonszenvből, melyre kóbor életem sem tett soha érdemtelenné. Mennyi érzés, mennyi izgalom tölti el majd lelkemet! Lemondok arról, kedves grófom, hogy mindezt szavakkal is kifejezhessem; mert érzem, hogy képtelen volnék reá! Elég annyit tudnia, hogy a honszeretet, az én lovagias és nagy nemzetem iránt való ragaszkodásom jáklyája élénk lánggal lobog még mindig szívem legelrejtettebb zúgában!* Ha, szerencsétlenségemre, a látszat jelenleg nem is igazolja szavaimat, *sohsem feledem, mennyi hálaad s szeretettel tartozom hazámnak.*»

Mikor Liszt hosszas távollét után először jött haza, rendkívüli óvációnkkal fogadták. Ezek közt 1840 január 4-én a Nemzeti Színházban rendezett hangverseny előtt előkelő magyar főurakból álló küldöttség díszkardot adott át neki a színpadon. Az üdvözlésre Liszt francia nyelven így válaszolt: «*Kedves honfitársaim!* — mert lehetetlen énnekem önökben csupán közönséget látnom. Ezt a kardot egy olyan nemzet képviselői ajánlották fel nekem, amelynek vitézsége és lovagiassága közismert s általánosan csodált. — Én ezt a kardot egész életemben, mint legbecsesebb és szívemnek legkedvesebb tárgyat fogom megőrizni. Engedjék meg nekem mint *olyan embernek, aki dicsőségének tartja, hogy ebben az országban született, hogy ezentúl is műveimmel és cselekedeteimmel hálaíljam meg az önök jószágát.*»

1847 január 4—16. Jassyból Seidlitz báróhoz írt levelében ezeket olvasuk: «Az összes most élő művészek közt én vagyok az egyedüli, *aki büszke hazáját méltán büszkeséggel vallhatja.* Amíg mások a mindig takarékosabb közönség sekély vizein küzködnek, addig én szabadon vitorlázom előre egy nagy nemzet szabad tengerén . . . Sarkcsillagom legyen, *hogy Magyarország majdan büszkén mutasson reám! . . .*»

Egy ismeretlenhez Stanislawowból (1847 május 18-án) küldött levelében ezt mondja: «. . . nem tudok ellenállni *egy kecskeméti honfitársam becsületes arcának, nyílt és rokonszenves beszédének, aki hazafiságomra hivatkozva kér, hogy Önnek néhány ajánló szót írjak érdekében.*»

Weimarból, 1855 november 22-én, Dingelstedt Ferenchez írt levelében ez a kifejezés olvasható: «A Querelle d'Allemand nem jól állana nekem. Nem egyeznék az *én magyar szokásaimmal.*»

Zürichből, 1856 november 21-én, Erkel Ferenchez küldött leveléből vesszük ezeket a sorokat: «A napokban születési előérzeteket okozott az a szimfónikus költemény, mely a «Hungária» folytatása lenne s amelynek indítékát és főmotívumát az *Őn szép imájában, a Himnuszban (amely oly nagyon a szívemhez nőtt) nyertem.* . . .»

1856 nyarán ismét itthon volt Liszt, hogy «Esztergomi misé»-jét diri-

gálja. Pesten az «Angol királynő»-ben lakott, ahonnan a megérkezése utáni napon levelet írt Sayn-Wittgenstein Karolina hercegnőnek. Ebben találjuk a következő mondatot: «Sehol másutt nem találok párját a magyar viszonyoknak s e faj jellemének, aminek láttára megelevenednek lelkemben a gyermekkor emlékei, amiket érintetlenül megőrzött bennem a szívnek az a bizonyos érzése, mely nem egyéb, mint *Magyarország iránti hazafiúi szeretetem*» . . .

Liszt «*A cigányokról s zenéjükéről*» («Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie») szóló hirhedt könyvnek vitája alkalmával Weimarból, 1859 augusztus 29-én, izzó magyar hazafiságtól fűtött levelet írt Heckenast Gusztáv pesti kiadónak, melynek egyik része így hangzik: «Kérdem, lehet-e egy szerzőt azzal vádolni, hogy *meg akarja fosztani nemzetét értékeitől*, midőn munkáját ezekkel a szavakkal végzi: «Magyarország tehát méltán tarthatja sajátjának ezt a művészetet, melyet az ő gabonája s bora táplált, melyet az ő napja érlelt, az ő bámulata vesz körül, mely az ő szeretete s oltalma alatt lombosodott, szépült, nemesült és annyira összeforrott az ő erkölcsével, hogy minden magyarnak legbensőbb s legkedvesebb emlékeivel társul. Ez a művészet arra hivatott, hogy dicső hódításként szerepeljen honunk legszebb előnyei közt s emlékének — becses ékszerként — *régi büszke koronája egyik ékeként kell tündökölnie*». (Saját könyvének 348. oldaláról maga Liszt idézte).

A levél folytatása ez: «A rosszindulat kétségkívül minden irat értelmét elferdítheti s elcsavarhatja. De csakis a rosszindulat ismerheti félre — ezt bátran állítom — munkám elolvasása után azt *a valóban fiúi érzelmet*, amellyel azt írtam. Nem hiszem, hogy *honfitársaim közt* egyetlen becsületes ember legyen, aki ebben a véleményemben ne osztoznék».

Láng Gyulához Szekszárdról, 1870 október 15-én írt levelét így kezdi: «Az Ön kitűnő cikkeért «Liszt Ferenc Magyarországon» egyelőre csak halvány köszönetet mondhatok. Különösen két pont az, amely engem érint és nekem kedvez: *a műveimben évek óta következetesen megtartott magyar lélek tárgyilagos hangsúlyozása*» stb. . . .

A Zeneakadémia megalapítási ügyével kapcsolatban, 1873 május 7-én, Weimarból barátjának, Augusz Antal bárónak írt levelében ezt olvassuk: «. . . Rendkívül kellemesen érintett Simonffy képviselőnek 20 arany pályadíja, melyet a legjobb magyar stílusú zenemű szerzője nyerhet el. Ezzel helyes hangsúlyozást nyer a Zeneakadémia nemzeti fundamentuma. *A magyar népdal ápolására és fejlesztésére külön osztályt kellene létesíteni*. Engedjék meg nekem, hogy a magyar nyelvben való sajnálatos járatlanságom mellett is, *bölcsőmtől síromig szívemben és elmémben magyar maradjak és ennek jolytán komolyan óhajtom a magyar zene kultuszának előmozdítását.*»

1873 november 8-án világraszóló ünnepségek keretében rendezte meg Budapest székesfőváros Liszt 50 éves művészi jubileumát. Az ünnepelt az üdvözlésekre mélyen meghatódva, háláját ezekkel az egyszerű szavakkal fejezte ki: «*Önöké vagyok — tehetségem az Önöké — én pedig Magyarországé vagyok, amíg élek!*»

1874 május 3-án Pulszky Ferenchez, a Nemzeti Múzeum igazgatójához, Budapestről keltezett levelében ezt mondja Liszt: «Midőn a mult év novemberében Budapest főváros azzal a rám nézve örökké emlékezetes jubileumi ünnepséggel tüntetett ki, volt szerencsém az ez alkalommal nekem juttatott aranykoszorú és nagyérem legalkalmasabb és végleges megőrzésére vonatkozó nézetemet s szándékomat Önnel közölni. Ezeknek az emlé-

keknek rendeltetése, hogy tanuságot tegyenek egy nemzet rokonérzéséről és nemeslelkűségéről *olyan honfitárrsal szemben, akit büszkeséggel tölt el az a tudat, hogy szerény művészi képességeit Magyarország szolgálatában hasznosíthatja*. Az emléktárgyak rendeltetése az is, hogy a *művészeket hazájuk iránti odaadásra serkentse.*»

Az idézett részekben kívül Liszt Ferenc rengeteg levelében megszámlálhatatlan helyen olvasható ez a magyarokra vonatkozó kitétel: «*La nation noble, heroïque, belliqueux*»

Lobogtatunk még egy levelet azok közül, melyeket d'Agoult grófné (Georg Herwegh) néhány évvel ezelőtt kiadott leveleinek ellensúlyozásaként a párizsi *Temps*-ben Julien Tierost nemrég tett közzé. Liszt Grenoble-ból, 1845 május 18-án, írta egyik előttünk ismeretlen barátjának:

«*Gyermekeimet — írja Liszt — nem lehet franciáknak tekinteni! Az egyik Genjben (Blandin), a második Comoban (Cosima), a harmadik Rómában (Dániel) született. Ők tehát, ha tetszik, ha nem (bon gré, mal gré: hongrois): magyarok és mint ilyenek, hazájuk törvényei szerint, bírálандók el.*»

Akit ezek az őszinte vallomások — *Liszt saját szavai* — nem győznek meg nagy honfitársunk igaz magyarságáról, azok elfogultak. Liszt saját kezérsítésával szemben hiábavaló minden olyan törekvés, mely a magyar nemzetet meg akarja fosztani Liszt Ferentől.

Ezt sohasem fogja megengedni sem a magyar nemzet, sem — Liszt Ferenc.

d) Liszt magyarságának elvitathatatlan bizonyítékai magyar tárgyú művei is, melyek sorából a következőket emeljük ki: *Magyar rohaminduló* zenekarra; *Hungária* szimfónikus költemény; *Magyar rapszódia* (húsz rapszódia, ebből hat zenekari rapszódia is); *Magyar koronázási mise*; *Esztergomi mise*; *Rákóczi-induló* zenekarra; *Szózat és Himnusz* zenekarra; *Magyar fantázia* zongorára és zenekarra; *Funerailles* (1849 október 6) gyász-zene zongorára gróf Batthyány Lajos, az 1848—49. évi magyar szabadságharcban kivégzett magyar miniszterelnök emlékére; *Mosonyi emlékezete*; *Magyar nemzeti dallamok* (nyolc füzet); *Sunt lacrymae rerum* (magyar stílusban); *Epithalam*, Reményi Ede számára szerzett hegedűdarab zongorakisérettel; *A holt költő szerelme*, Jókai Mór melodrámájához zongorakiséret; *Szent Erzsébet legendája*; *Magyar király-dal*; *Magyarok Istene*, a debreceni dalos-ünnep alkalmára; *Leledesés dala*, a Magyar Országos Dalosszövetség ünnepeére; Erkel Ferenc *Hunyadi László* és Mosonyi Mihály *Szép Ilonka* operáiratai zongorára; Végh János: *Koncert-keringő* zongorára; Zichy Géza gróf: *Adél-keringő*; Széchenyi Imre gróf: *Magyar induló*; *Csárdás noble*; *Csárdás obstine*; *Csárdás macabre* és *Magyar arcképek* zongorára. Hét zongoradarab a magyar nemzet jeleiséről. Most van kiadás alatt.

Ha — Liszt más műveihez viszonyítva — zeneileg nem is jelentős, mert öregkori munka, világosan igazolja szerzőjük izzó magyar lelkességét s azt az állandó bensőséges kapcsolatot, mely Lisztet hazájához fűzte, a hét magyar arckép: *Széchenyi*, *Teleki*, *Eötvös*, *Deák*, *Vörösmarty*, *Mosonyi* és *Petőfi*. Megkérdézzük a kétkedőktől, melyik nemzet nagyjairól írt Liszt arcképsorozatát — a magyart kivéve? Miért írta? Talán külső körülmények hatásaként? Bizonyára nem; Lisztől minden megkötöttség távol állt. Ő volt a legszabadabb művésze a világnak — amint Saint-Saëns, a jóbarát. «Emlékezések» című könyvében kiemeli. Belső kényszerből, hazafias fellángolásból s nemzete szeretetéből születtek a *Magyar arcképek*.

Liszt Ferenc rendkívül termékeny zeneköltő volt. Alkotásainak száma

1233, melyeknek egyikén sincs ópusz jelzés. Ebből a munkásságból 85 tisztán magyar tárgyú mű és 130 magyaros stílusú. Hol van még egy szerzőnk, ki a magyar nemzeti dicsőséget több és nagyobb művel képviselné?

e) Liszt Ferenc zenéjének magyar jellegét nem pusztán a tárgyban, nemcsak a melódiában és harmóniában kell keresni, hanem mindazokban a zenei részletekben — formában, dinamikában, felépítési fogásokban, díszítésekben —, melyek összessége adja a fajtság érzetét és jellegét. Liszt nemzetföldről, franciának, vagy németnek mondott alkotásaiban is könnyen ki lehet mutatni a szerző magyar eredetét, melyet Liszt muzsikájának *hősi pompájában, patétikus szízatában s gazdag díszítőkedvben* találunk meg — ami mind magyar vonás.

* * *

Hatvankét évvel ezelőtt emlékezetes napokat élt át a magyar főváros. Liszt Ferenc ötvenéves művészjubiläumát ünnepelte Pest-Buda és a külföld. Három napon át zengett falaink között Liszt nevének dicsőítése, melybe belevegyült fél Európa hangja.

Az ünnepeltet magyar kantátéval köszöntötték. A kantáte szövegéből — évtizedek távlatán át — mintha ide hangzanék ez a sor:

— «Liszté a föld! és Liszt e földé! — a mienk örökké szelleme.»

Örökké a magyar földé az a génius, aki meghódított minden földeket, de mindig visszatért szülőföldjére, amelyből kivételes erőit merítette.

SZINHÁZ.

Szerelemből elégtelen.

(*Bús Fekete László életképe a Vig-színházban.*)

«Életkép» — ezzel a megjelöléssel kezdődik a színlap, s végződik azzal: «Történik ma, Budapesten». Ez a műfaj a háború utáni Vig-színháznak valóságos különlegessége. Néhai Szenes Béla gyökereztetette meg ezen a színpadon s most Bús Fekete László a fő-fő művelője. Csiky Gergely óta, aki a fővárosi társadalom legalsóbb rétegeit is szóhoz juttatta, a haladás ezen a területen nem valami bámulatbaejtő, mindez a technikai többlet, amit a mai színpad az író szolgálatába állíthat, a szerkesztésnek jobbjára csak meglazulására vezetett. A gyors színváltozás lehetősége az «életkép»ből mozaikképet csinált. Térben, időben a film gyakorlata kezd hódítani, aminthogy ezek a darabok jórészt

valóban filmre is kerülnek, mihelyt a színpadon «kifutották formájukat». Ezt a legújabb színművét — ebben a színházban öt év alatt az ötödiket — először regényben írta a szerző. Már a regény is film-szenáriumra emlékeztetett s most színpadi feldolgozása meginkább. Vonatkozik ez a jelenetek megépítésére, de vonatkozik azoknak hol nyersen naturalista, hol olcsón érzelmes kihangzására is.

Ezúttal négy leány «boldogulásáról» szól a mese, három pestiéről meg egy vidékiéről. Először *Happy end* címmel hirdették a darabot s az író a satiráját akarta vele megmutatni annak, amit a közfelfogás «jól végződés»-nek nevez. A közös szállásra összeverődött önérzetes és számító mannequin, a ponyvaregényekből ismert «csodá»-ra számító kis gör, meg a nyakkendővel ügynökösködő «templom egere» mind más úton képzelet el a

nagy «beérkezés»-t, és egyikük sem érkezik be úgy, ahogy elképzelte. A negyedik, a vidéki kisleány, ellenben karriert csinál, ő a rousseaui elvnek egy kései diadala : a csetlő-botló nagyvárosiak között nyilegyenesen befut a célba. Szerelemből egyest kap, a többi mind elégtelent.

Akikkel a leányoknak dolguk akad, egytől-egyig jó ismerőseink a korábbi «életképek» kelléktárából. Itt van a dúsgazdag «amerikai magyar mérnök», a divatos színész, aki egy vármegyére való hiúsággal és öt világrészre szóló butasággal rendelkezik, a völegénysorban is enyhe görll-pótlékra szomjazó fiatal grófocska, s itt van — a másik oldalon — a sete-suta kezdő orvos, aki lapátfülében hordozza specialista-voltának eleven cégtábláját, s végül itt a nagypénzű Quasimodo is, aki másodkézből is csak fejedelmi berendezésű lakás árán vásárolhatja meg a szerelmet s akiről csak egyet tudhatunk kétségtelenül, azt, hogy : Ibsen-darabokba szokott járni, mert ugyanúgy köszöni meg a szép mannequinnek a koktélt, mint Nóra Rank doktornak a «tüzet».

«Ma, Budapesten» mindez nem annyira «történik», mint inkább csak a színházakban játszanak ilyesmit — ma, Budapesten. A Vígszínházban rendszerint kitűnően játsszák. Az «életképhez» márcsak műfajilag is többnyire népes társaság kíváncsít, ez sok hálás szerepet jelent. Ezúttal meg éppen csupa mellérendelt feladatról van szó, de kiváló erők kellenek hozzá, mert az összességük adja ki az egésznek az ízét. Itt van mindjárt a «pesti» lányok háromlevelű lóheréje. Ez már magában szerencsét hozhat a színháznak. Lázár Mária játssza a fő-szépet és fő-okost, szépen és okosan. Jól vegyíti a józan számítás, meg a lemondásra ítélt szerelem vonásait. Végző búcsúja a szerencsés vetélytárs és utód jelenlétében : a jeles drámai színésznőnek is becsü-

letére válik. Dayka Margit adakozószívű kis görllje is szeretetreméltó alakítás ; pezsgő-mámoros pohárköszöntője pedig mélyebb aláfestést ad annak az egyébként elég lapos szövegnek, amelyben a szerző mintegy tömör foglalatát akarja adni három életsorsnak. De az előadásnak legnagyobb értéke mégis Muráti Lili biztos fantáziájú, őszinte lélekfedezetű, tökéletesen egyéni ízű és meggyőző művészi igazságú játéka a nyakkendőkkel ügynökösködő, csúnya érettségislány szerepében. Ez a nagy ígéretül feltűnt ifjú művésznő némi átmeneti ingadozás után a tavalyi évadban itt, a Vígszínház deszkáin bontotta ki szárnyát. Lemúlt róla pályakezdésének minden apró érdessége, megjöttek a valódi szívhangjai s most már az igazi átélésnek, a kevés külső eszközű kifejezőképességnek azt az erejét érezteteti, mely csak a legkiválóbbak sajátja. Az «életkép»-be igazi élet káprázata kétségtelenül leginkább az ő jeleneteiben költözik.

A régi vígszínháziak közül csak Góth van a színpadon, kis szerepében is nagy tekintéllyel. Vértessnek is van itt már derekas multja, annak idején a *Különös közbjáték*-ban igen szerencsésen mutatkozott be, később a Kamaraszínházban keltett figyelmet. Amorózónak kevésbé válik be, most is valami merevség zavar a játékában. Ráday Imre már esztendeje megmutatta, hogy a Vígszínház együttesében megállja a helyét ; megállja most is, éles, de nagy egyéni kedvességgel enyhítgetett színészkarikatúrájával. Kabosnak sem igen kell akklimatizálnia ezen a ránézve új színpadon : őt éppen a ritka otthonosság jellemzi, amellyel feladataiban «besétál». Annak, amit az esetlenség bájának nevezhetni, színpadjainkon ma kétség nélkül ő a legnagyobb birtokosa. Perényi László annak idején itt indult útnak *Az ifjú pásttor*-ban. Most

a Nemzetiből tért vissza nagy igyekvéssel, de némi feszességgel is.

Perczel Zita szintén a Nemzeti Színház neveltje, egyelőre pedig — sajnos, de úgylátszik — hamaros filmsikerének is valamelyest — félre-neveltje. Mintha biztató fejlődésében elakadt volna : csupa csináltság, különös és «tükör előtti» játék. Ő volna az a bizonyos «vidéki egészség» és bicskei szérűskert-illat. Ehelyett merő keresettség és üres hiúság. Itt csak egy segíthet : a lelkiismeretes és buzgó továbbtanulás ; anélkül egyelőre : tehetségből elégtelen.

Tarnay Ernő rendezése gondos munka, Vörös Pál díszletei hatásosak.

Pityu.

(Bruno Frank komédiája a Magyar Színházban.)

Egy ágrólszakadt, egyébként igen rokonszenves négy lábú hallgat a Pityu névre, az értejáró ebadó fel-emelése okozza azt a «vihart egy pohár vízben», amelyről a darab német eredetijének címe beszél. Maga ez az «eredeti» is egy őseredetire megy vissza : Hauptmann vérbő naturalista vígjátékára, a *Biberpelz*-re. Kisvárosi szatira a helyierdekű hatalmasságok ellen, a kismemizettek felmagasztosításának szellemében. A paragrafuson nyargaló tanácsnokot földhöz teremt a paragrafus, a maga hatáskörében nem túlságosan igazmerlegű szókimondó asszonyságot, a gyümölcsöskofát pedig «tekintélyes» pártihoz juttatja, sőt anyagilag is felvirágoztatja a közgazgatás mártirjává avatott kutyája, meg egy Gegers Werle-tanítványhoz méltóan idealista újságírónak elszánt kiállása.

A kutya-középpont körül vékony-szálú szerelmi bonyodalmak is felmerülnek, de az ezekből keletkező viharok már nem is egy pohár, legfeljebb egy korty vízben zajlanak le. Török Rezső, a gyakorlottkezü ka-

barészerző, aki a bécsi komédiát meg lehetős szabadon honosította át Budapest környékére, tőle telhetőleg iparkodott a nem nagyon izgalmas szöveget mai és honi oldalvágásokkal megélnéketeni, a főszerepben «hazatérő» művésznő személyi vonatkozásairól sem feledkezve meg. De az egyhangúság veszedelme még így is akárhányszor fenyegetően jelentkezik.

Ezen a közreműködők buzgósága sem sokat segíthet. Fedák Sári a buzgóságban valamelyest tovább is megy a kelleténél, ezért kerül aztán alakításába valami feladatántúli lelkesedés s ezzel az egyhelyben-topogás hatása. Első komika-szereplésén még megéreződik az elszánás ize ; Hansi Niese szerepterülete felé *belsőleg* is fokozatosan meg kell érnie. «Ezen a Rabcsáknén egy pillanattig sem érzem — mondta igen találóan egyik nézőtéri szomszédom, — hogy a kutyája sorsán jobban izgul, mint — Fedák Sári színpadi érvényesülésén». Rózsahegyi városi altisztje a művész egyéni jóízűségével, eklektikusan alkalmazott játékötleteivel takargatja az alak eredendő vékony-pénzűségét. Békeffi László egy darab hamisítatlan Teréz körüti Színpadot telepített át ide is, a tágasabb méretek közé. Az ilyen vágású tökfilkó, aminőt a darab szellemében meg kell formálnia, *önmagát* igen komolyan veszi, egyáltalán nem tekinti komikus figurának s főleg nem kacag magamagán. A szintelen másodszerpekben a rokonszenves Szakács Zoltánnak meg a színpadra hosszabb távollét után visszatért Főthy Erzsébetpek nagy érdeme, hogy jeleneteik kellemesen, megnyerő emberi hangon peregetek. Néhány derűs percet Boross Géza félszeg állatorvosa és Pethes Ferenc rangos törvényszéki szolgálja is szerzett. Lóránth Vilmos rendezése helyenként bágyadt. Upor Tibor díszletei közül kivált a kofa-«stand» leleményes.

Az esernyős király.

(Fodor László és Ralph Benatzky zenés játéka a Belvárosi Színházban.)

Régebben egy évtizedenél, szerzőjének alig huszöt éves korában került színre a Magyar Színházban Fodor László *Navarrai Margit* című vígjátéka. Inkább bohózat volt, mint vígjáték, jólismert francia minták után, de egyúttal enyhe persziflálása is ennek a műfajnak. Bizonyos tekintetben politikai szatíra, francia viszonyok közé helyezve. Arról szolt, hogy egy szemérmes, de éppoly szerelem-éhes újdonsült asszonyka mellől a nászéjszakán elszólitják a miniszterelnöki székbe a férjet, egy szeretetreméltó Senkit. Minthogy a hatalom már megvan, de programm nincs hozzá, az új kegyelmes úr azt a jelszót írja zászlajára, amit a szerelmes fiatalasszony sugdosott a fülébe s ami állítólag néhai Navarrai Margit királyné elve volt: «Minden házba kandallót, a kandalló elé bölcstöt, a bölcsoébe egy rózsaszínű csöpséget!» A jelszó pompásan beválik a közéletben, de annál inkább balul üt ki a fiatal feleség magánéletében: a politika annyira karmába kaparintja a férjet, hogy a szép Susanne — Navarrai Margit tanítványa — ilyen körülmények között maga aligha fog eljutni szép programjában a — bölcsoéig. Elbúsultában azután kivetí hálóját az ellenzék harcias vezérére, hogy annak útján kibuktassa a hatalomból és visszaédesgesse a családi kandalló mellé a bokrosteendőjú férjet: az államférfi feláldozásával megmentse a — férfit.

Ebből az anyagból Ralph Benatzky bécsi zeneszerző könnyed muzsikával fűszerezett színpadi játékot írt. A mesét áttette Lajos Fülöp, a «polgárkirály» korába, fellépteti magát az «esernyős» uralkodót is, mint a negyvenes évek szellemének képviselőjét. Ezzel megteremtette az

alkalmat színes és mutatós jelmezek felvonultatására és a játékos operett-szerűség stíluslehetőségeire. Az «összerző» Fodor László magyarra fordította az új szövegkönyvet, Zágon István ügyes verseket írt a megéjtően dallamos és elmés éneketétekhez és a Belvárosi Színház Hermán Richárd csillogóan ötletes és a színpadi miniatürművészet iránt finoman fogékony rendezésében évadnyitó újdonságul tálalta fel közönségének.

Az egésznek varázsa valóban mindenekfölött ebben az izes és kellemes tálalásban van. Egy kicsit a Jushnij-féle *Kék madár*-kabaré formanyelvére emlékeztet, egy kicsit az *Irja hadnagy* beállítására is, de az átírt és a zenei megtűzdelésekkel egészen irreálisra hangolt darabhoz is tagadhatatlanul igen jól talál s mint színpadi teljesítmény a színháznak becsületére válik.

A színészek egytől-egyig kitűnően átveszik és sok friss játékleleménnyel szolgálják a rendezői elgondolást. Az ütemet és a stílust is legjobban Páger diktálja: csupa fürgeség és kedvesség, kupléinak előadásában is a legnagyobb hatást azzal éri el, hogy tartózkodik a kiélezéstől.

Susanne szerepében a színház új felfedezettjét, Egri Máriát láttuk. Megnyerő, úriasan választékos egyéniség, megvan az őszinte naiva-hítele, melyből talán majd gazdagabb, árnyalatosabb feladatok fedezetére is telik. Az együttes amelyben Rátkai Márton, Mihályfi Béla, Nagy György, Mezei Mária, Simon Zsuzsa, Z. Molnár, Hoykó és Baróthy vesznek részt kifogástalanul.

Gara Zoltán bájos színpadi képei kitűnően használják ki a parányi színpad méreteit s az újonnan felszerelt *kettős* forgószínpad lehetőségeit. A karnagy Fischer Sándor hangszerei pompásan szólnak.

Rédey Tivadar.